

ಅಧ್ಯಾಯ-೧೦ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ

ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ : ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ವೈಭವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಜ್ವಲತೆಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದ ಮುಗಿಯದ ತೈಲವಾಗಿದೆ. ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗಳ ಪಾತ್ರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕುರುಹುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದಿದೆ.

ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು : ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕನ್ನು 'ಜನಪದ ಕಲೆಗಳ ಕಣಜ' ಎಂದೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಂಸಾಳೆ ಮೇಳ, ವೀರಗಾಸೆ ಕುಣಿತ, ನಂದೀದ್ವಜ ಕುಣಿತ, ಚೌಡಿಕೆ ಮೇಳ, ಪೂಜಾ ಕುಣಿತ, ಪಟಾಕುಣಿತ, ಭಾಗವಂತಿಕೆ ಮೇಳ, ಮಾರಿಕುಣಿತ, ಅಲಾವಿ ಕುಣಿತಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನರ ದೈವಭಕ್ತಿ, ಭಯ, ಗೌರವಗಳು ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡರೆ, ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟ, ತೊಗಲುಗೊಂಬೆ ಆಟ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ, ಗಮಕ ರೂಪಕ-ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನರಂಜನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಗ್ರಾಮೀಣ ಜನತೆಯ ಆಂತರಂಗಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಗೊಳಿಸುವ ಮೌಲ್ಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಕೋಲಾಟ, ಹೆಜ್ಜೆಮೇಳ, ಮರಗಾಲು ಕುಣಿತ, ಗಾರುಡಿ ಕುಣಿತ, ನವಿಲು ಕುಣಿತ, ಕೀಲುಕುದುರೆ ಕುಣಿತ, ದೊಣ್ಣೆವರಸೆ, ಕತ್ತಿವರಸೆ ಮುಂತಾದ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ಶುದ್ಧ ಮನರಂಜನೆಯ ಕಲೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲೂ ಕೋಲಾಟ, ಮಾರಿಕುಣಿತ, ನಂದಿದ್ವಜ ಕುಣಿತ, ವೀರಮಕ್ಕಳ ಕುಣಿತದ ತಂಡ ಮುಂತಾದ ಕಲಾತಂಡಗಳು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಊರಿನ ಮುಖ್ಯ ಹಬ್ಬ ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕುಣಿತದ ಸೊಬಗು ನೀಡುವ ಸಂತಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ಸವಿಯಬೇಕು. ಉಳಿದಂತೆ ಕಳಲೆ, ಹೆಡತಲೆ, ಹೆಮ್ಮರಗಾಲ, ಸುತ್ತೂರು, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಸಾಳೆ, ಬೀಸುಗಂಸಾಳೆ, ಮರಗಾಲು ಕುಣಿತಗಳಂಥ ಕಲೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಳಗಂಚಿಪುರ, ಬೀರೇಗೌಡನಹುಂಡಿ, ಎಂ.ಕೊಂಗಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರವರ ಕುಣಿತ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಯಡಿಯಾಲದ ಸಮೀಪವಿರುವ ರಾಜನಗರದಲ್ಲಿ ಯಳವರ ಕಲೆ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಹಗಿನವಾಳು, ಹೆಡತಲೆ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಹರಂ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲಾವಿ ಕುಣಿತ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಹೆಡತಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ

ಹೆಚ್ಚಿನವರು 'ನಾಯಕರು' ಎಂಬುದು ವಿಶೇಷ. ಹಲ್ಲರೆಯಲ್ಲಿ ಎಚ್.ಸಿ.ತಮ್ಮಣ್ಣಾಚಾರ್ ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದ ಗೊಂಬೆ ಆಟದ ಸೊಬಗು ಉಳಿದಿದೆ. ಇದೇ ಗ್ರಾಮದ ಚಿಕ್ಕಬಸವನಾಯಕರೂ ಈ ಆಟದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತರಾಗಿದ್ದರೂ ವಯೋಮಾನದ ಜತೆಗೆ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಆಟವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬದನವಾಳು, ದೇವನೂರು, ತಗಡೂರು, ಕೊಂತಯ್ಯನಹುಂಡಿ, ಸುತ್ತೂರುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡಗಳು ತುಂಬು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸುತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡ ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಹೆಮ್ಮರಗಾಲ, ಬದನವಾಳು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ ಕಲೆ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿದೆ.

ಅತ್ಯಂತ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ, ಕೌಶಲ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೀಸುಗಂಸಾಳೆಯಿಂದ ತಾಳ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ದಮ್ಮಡಿ ಹಿಮ್ಮೇಳದ ಲಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಇಬ್ಬರಿಂದ ಆರು ಜನದವರೆಗೂ ಸೇರಿ ಅಮೋಘವಾಗಿ ಆಟ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಬೀಸುಕಂಸಾಳೆ, ಇದೇ ಆಟವನ್ನು ಕಾಲಿಗೆ ಎರಡರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಅಡಿ ಮರಗಾಲುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಮರಗಾಲು ಬೀಸುಕಂಸಾಳೆ; ಹದಿನಾರರಿಂದ ಮೂವತ್ತಾರು ಜನದವರೆಗೂ ಸೇರಿ ಚಕ್ರಾದಿ ಬಳಿಯ ನಾದ, ಹಿಮ್ಮೇಳದ ಲಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಕುಣಿಯುವ ಮಾರಿ ಕುಣಿತ; ಸಮವಸ್ತ್ರ ಧರಿಸಿ ಕಾಲಿಗೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೋಲು ಹಿಡಿದು ಮೊದಲು ಪರಸ್ಪರ ಕೋಲು ಬಡಿಯುತ್ತಾ ಮಂದಗತಿಯಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಾ ಕ್ರಮೇಣ ವೇಗ ವೃದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಶರಣ ಗೋಲು, ಜೋಡ್ಗೋಲು, ಹರ್ದೋಲು, ಬಾಗ್ಗೋಲು, ಜಡೆಕೋಲು ಮುಂತಾದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೋಲಾಟ; ತಲೆಗೆ ಕರಡಿ ಪಾಗು, ಮೈಗೆ ಕಡು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಅಂಗಿ, ಕೆಂಪು ಅಥವಾ ಬಿಳಿ ಪಂಚೆ ಅಂಗಿಯ ಮೇಲೆ ಕವಡೆಯ ಅಡ್ಡಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಡಮರುಗ ಹಿಡಿದು ಕುಣಿಯುವ ಗೊರವರ ಕುಣಿತ; ಗಣೆ ಏರುವ, ಬಳೆಯಲ್ಲಿ ತೂರುವ, ಹಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿದ ಬಿಂದಿಗೆ ಎತ್ತುವ, ಲಾಗ ಹಾಕುವ, ಮಂಗನನ್ನು ಕುಣಿಸುವ ದೊಂಬರಾಟದಂತಹ ಜನಪದ ಕಲೆಗಳು ತುಂಬು ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ಬೇಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮೈಸೂರಿನ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿರುವ ಕಲಾತಂಡಗಳ ವಿವರ ಈ ರೀತಿ ಇದೆ: ೧. ಗುರುಶಾಂತಪ್ಪ ಕಲಾ ಸಂಘ, ತೊರವಳ್ಳಿ-ವೀರಗಾಸೆ; ೨. ಜನಪದ ನೃತ್ಯ ತಂಡ-ಹಲ್ಲರೆ; ೩. ಶ್ರೀ ಮಲೈ ಮಹದೇಶ್ವರ ಕಂಸಾಳೆ ಕಲಾವಿದರ ಸಂಘ-ಕೆಂಪಿಸಿದ್ದನಹುಂಡಿ; ೪. ಶ್ರೀ ಮಲೈ ಮಹದೇಶ್ವರ ಹವ್ಯಾಸಿ ಬೀಸುಕಂಸಾಳೆ ಸಂಘ-ಕಳಲೆ; ೫. ಶ್ರೀ ಮಲೈ ಮಹದೇಶ್ವರ ಕಂಸಾಳೆ ಕಲಾವಿದರ ಸಂಘ-ಹೆಮ್ಮರಗಾಲ, ೬. ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ವೀರಗಾಸೆ ಜನಪದ ಕಲಾತಂಡ-ಅಂಬಳೆ; ೭. ಶ್ರೀ ಕಂಠೇಶ್ವರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಗಾರುಡಿಗೊಂಬೆ ಮೇಳ-ಹಳ್ಳದಕೇರಿ, ನಂಜನಗೂಡು; ೮. ಕೊಂಬುಕಹಳೆ-ಅಲ್ಲದಾಸಯ್ಯ ಸುತ್ತೂರು.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕೊಂತಿಪದಗಳು, ನೀಲಗಾರರ ಪದಗಳು, ಸೋಬಾನೆ ಪದಗಳು, ಕಳೆ ಕೀಳುವ ಪದಗಳು ಗ್ರಾಮೀಣ ಮಹಿಳೆಯರ ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಆಡುತ್ತಿವೆ.

ಮಹದೇಶ್ವರ, ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ, ಸಿದ್ಧಪ್ಪಾಜಿ, ರಾಚಪ್ಪಾಜಿ, ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ, ಮಾರಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ದೇವತೆಯರ ಮೇಲೆ ಹಾಡುವ ಹಾಡುಗಳ ಸುಗ್ಗಿಯೇ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಮಾದೇಶ್ವರ ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿ, ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ಇವರೆಲ್ಲ ಜನಪದ ನೆಲೆಯಲ್ಲೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ದೈವಗಳಾದರೂ ಮಾದೇಶ್ವರ ಮಂಟೇಸ್ವಾಮಿಯರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಭಯಗೌರವಗಳು ಹೆಚ್ಚಿರುವುದರಿಂದ ಈ ದೈವಗಳನ್ನು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸರಸ ಗೌರವಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾದುದರಿಂದ ಇವನ ಹುಟ್ಟು, ಮದುವೆ, ದಾಂಪತ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಭಿಮಾನ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಹಾಸ್ಯ, ವಿಡಂಬನೆಗಳ ಬಿಡಿಗೀತೆ, ಕಥನಕಾವ್ಯಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಹುಡುಕಾಟಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಸಂಶೋಧಕ, ಸಂಗ್ರಾಹಕರಿಗೆ ಗೋಳೂರಿನ ಒಡ್ಡಕಲ್ಲ ರಂಗಶೆಟ್ಟಿ; ಹಾಡ್ಯದ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ; ಮಲ್ಲುಂಡಿಯ ಮಾದಯ್ಯ, ಚಿಕ್ಕಬಸಮ್ಮ; ನಂಜನಗೂಡು ಶಂಕರಪುರದ ಸಣ್ಣಮ್ಮ, ನಾಗಮ್ಮ, ಚಿಕ್ಕಮಾದಮ್ಮ, ದೇವೀರಮ್ಮ, ಕೆಂಪಮ್ಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ; ಮುಳ್ಳೂರಿನ ರಾಚಯ್ಯ; ನಂಜನಗೂಡು ಅಶೋಕಪುರಂನ ದೇವಮ್ಮ, ಮಲ್ಲಮ್ಮ, ನಾಗಮ್ಮ; ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಬಿಕ್ಕಸು, ಮಾದಮ್ಮ ಸಂಗಡಿಗರು; ಹೆಡತಲೆಯ ಕೆಂಪಮ್ಮ, ನಾಗಮ್ಮ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಹತ್ತು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಶಾಸನ ಕವಿಗಳು : ೧೧೪೮ರ ಕೂಡ್ಲಾಪುರದ ಶಿಲಾಶಾಸನದ ಕರ್ತೃವೆಂದು ಗಂಗಮಂಡಲ ಪಂಡಿತರ ಹೆಸರು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ೧೫೧೩ ಹಾಗೂ ೧೫೪೩ರ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳೆರಡರ ಕರ್ತೃವೂ ಸಭಾಪತಿ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳ ಕರ್ತೃವಾದ ಈ ಸಭಾಪತಿ ೩೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಭಾಪತಿಯ ಮಗ ಕವಿಶಾಸನ ಸ್ವಯಂಭುವಿನ ಹೆಸರು ೧೫೭೫ರ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ೧೫೮೦ರ ತಾಮ್ರಶಾಸನವು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಸಭಾಪತಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರೆ, ೧೬೩೯ರ ಗೆಜ್ಜಿಗನಹಳ್ಳಿಯ ಸುದೀರ್ಘ ತಾಮ್ರಶಾಸನವು ನರಸಿಂಹಾರ್ಯನ ಮಗ ನೃಹರಿ ಕವಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ : ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಜೈನ, ಅದ್ವೈತ, ದ್ವೈತ, ಶಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತ ಮುಂತಾದ ಮತಧರ್ಮಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದೆಡೆಯಿದ್ದರೆ ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ದಳವಾಯಿಗಳು, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ರಚಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಮೊದಲ ಮಹಿಳಾ ಲೇಖಕಿಯನ್ನು ಕಂಡ ನೆಲ ಇದು. ಅಂತೆಯೇ ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಗಾರಿ ನೆಲವೂ ಇದಾಗಿದೆ.

ಈಗಾಗಲೇ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಗುರುತಿಸಿರುವಂತೆ ೧೫೫೨ರ ಬಾಹುಬಲಿ ಪಂಡಿತ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಜೈನ ಕವಿ. 'ಉಭಯ ಭಾಷಾ ಕವಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ'

ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿದ್ದ ಈತನ ಕೃತಿ ಧರ್ಮನಾಥ ಪುರಾಣ. ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ಏಚಿಗಾನಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಈ ಕವಿಯ ಸ್ಮರಣೆ ಇದೆ. ಏಚಿಗಾನಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ಕವಿಯ ಉಬ್ಬುಚಿತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಕವಿ ವರ್ಣನೆಯೂ ರೂಪು ಪಡೆದಿದೆ.

‘ಅರಿಯದ ವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲ ಬಿಡದೋದದ ಕೇಳದ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲ ಕೂರ್ತೀ
.....ಭೂಪರಿಲ್ಲ ಸಲೆಸೋಲದ ವಾದಿಗಳಿಲ್ಲ ಸಂತತಂ
ನೆರೆಯೆ ಸಮಸ್ತರುಂ ಪೊಗಳದಿದ್ ಕವೀಶ್ವರರುಮಿಲ್ಲ ಲೋಕದ
ಲ್ಲರೆ ಪಾರ್ಶ್ವದೇವಸ್ತುತ ಬಾಹುಬಲಿ ಶಕ್ತಿಯದ್ಭುತಂ.....’.

ಬಾಹುಬಲಿ ಪಂಡಿತನ ಈ ಜ್ಞಾನಶಕ್ತಿ ನಿಜಕ್ಕೂ ಅದ್ಭುತವೆಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ!

ಸುತ್ತೂರು ಶ್ರೀಮಠದ ಪರಂಪರೆಯ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಃ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧನಂಜ ದೇಶಿಕರು ‘ಪರಮ ಶಿವಾಧಿಕೃತ ಚೂಡಾಮಣಿ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕಪಿನಿ ನಂಜುಂಡ ದೇಶಿಕೇಂದ್ರರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ‘ಅಮುಗಿ ದೇವನ ಸಾಂಗತ್ಯ’ವನ್ನು ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ಶಿವಲಿಂಗಾರಾಧ್ಯರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಘನಲಿಂಗಿ ದೇವರ ೬೩ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳು ಮಡುಗಟ್ಟಿವೆ. ನಂತರದ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರರು ‘ವೃಷಭೇಂದ್ರ ವಿಜಯ ಪುರಾಣ’ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಚಿನ ಅವಧಿಯ ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರೀಶ್ವರ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ‘ಶಿವಮಂತ್ರ ಮಹಿಮೆ’ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ೧೬೫೦ರಲ್ಲಿದ್ದ ಪಾಂಚಾಳಗಂಗನ ಹುಟ್ಟೂರು ತಗಡೂರು ಇರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಭಾವ್ಯ ಊಹೆ ಇದೆ. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವ ಜತೆಗೆ ತಗಡೂರು ವಿಘ್ನರಾಜನೂ ಇವರ ಸ್ತುತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕೃತಿ ‘ಚೆನ್ನರಾಮ ಸಾಂಗತ್ಯ’. ‘ಕವಿಜಾಣ’, ‘ಚೆನ್ನಭುಜಂಗನ ಭೃತ್ಯ’ ಎನ್ನುವುದು ಇವನ ಅಭಿಮಾನ. ಇದೇ ಅವಧಿಯ ಶಾಂತವೀರದೇಶಿಕಾರ್ಯ ಕಣೇನೂರಿನವರು. ಇವರ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ ‘ಶಿವಲಿಂಗ ಲಿಂಗ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ’ದ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಸಾಂಗತ್ಯ ರೂಪದ ‘ಶಿವಗಣ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ’ ಶಿವಗಣಗಳ ಚರಿತ್ರೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ‘ಸೌಂದರೇಶ್ವರ ಯಕ್ಷಗಾನ’ವೆಂಬ ಕೃತಿಯೂ ಇವರದೇ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಮುರುಘಾಮಠದ ಸ್ಥಾಪಕರೂ ಇವರೇ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಜಿ.ಜಿ.ಮಂಜುನಾಥ್ ಅನೇಕ ಸಾಕ್ಷ್ಯಧಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧೭೧೪ರಲ್ಲಿದ್ದ ಕಳಲೆ ದಳವಾಯಿ ವೀರರಾಜಯ್ಯ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ವ್ಯಾಕರಣ, ತರ್ಕ, ವೈದ್ಯ, ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತನಾಗಿದ್ದು, ‘ಸಕಲವೈದ್ಯ ಸಂಹಿತಾ ಸಾರಾಣವ’, ‘ಆಂಧ್ರವಚನ ಭಾರತಮು’ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಮನೆತನದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಚಿಲುವಾಂಬೆ, ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ರಾಣಿಯಾಗಿ ‘ತಲಕಾವೇರಿ ಮಹಾತ್ಮೆ’ ಮತ್ತು ‘ವರನಂದಿ ಕಲ್ಯಾಣ’ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಈಕೆಯನ್ನು ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಮೊದಲ ಮಹಿಳಾ ಬರಹಗಾರ್ತಿ ಎಂದು ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಳಲೆ ನಂಜರಾಜಯ್ಯನು (೧೭೩೪) 'ಗೀರ್ವಾಣಾಂಧ್ರ ಕರ್ಣಾಟಕಾದಿ ನಾನಾ ಭಾಷೇ ವಿಶೇಷ ಕಾವ್ಯ ರಚನಾ ಚಾತುರೀಧುರೀಣ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಶಿವಭಕ್ತ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ, ಹಾಲಾಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ, ಕಾಶೀಮಹಿಮಾದರ್ಪಣ, ಶಿವಧರ್ಮೋತ್ತರ ವಚನ, ಸೇತುಮಹಿಮಾದರ್ಪ, ಲಿಂಗಪುರಾಣ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ಪುರಾಣ, ಭದ್ರಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ, ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ವ್ರತಕಲ್ಪ, ಸ್ಯಮಂತಕೋಪಾಖ್ಯಾನ, ಸಂಕಷ್ಟಹರಗಣಪತಿ ವ್ರತ, ಧುಂಡಿವಿನಾಯಕ ಚರಿತ್ರೆ, ನಂಜರಾಜ ವಾಣೀ ವಿಲಾಸ ಮಹಾಭಾರತಂ, ಕಕುದ್ಗಿರಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ, ಗರಳಪುರಿ ಮಹಿಮಾದರ್ಪ, ಸಂಗೀತಗಂಗಾಧರ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು ಇವನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿವೆ. 'ನಂಜರಾಜ ಯಶೋಭೂಷಣ'ದ ನರಸಿಂಹಕವಿ, 'ನಂಜರಾಜ ಯಶಸ್ಸಮೋಲ್ಲಾಸ ಚಂಪು'ವಿನ ನೀಲಕಂಠ ಕವಿ, 'ಹಾಲಾಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮ್ಯ'ದ ವೆಂಕಟೇಶ, ಹಾಗೂ 'ಸೌಂದರಕಾವ್ಯ'ದ ನೂರೊಂದಯ್ಯ ಕಳಲೆ ನಂಜರಾಜಯ್ಯನ ಆಶ್ರಿತಕವಿಗಳು.

ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವಲಾಪುರದ ನಂಜುಂಡ (೧೮೪೧) ನಂತರ ನಗರಲೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದನೆಂಬುದು ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಅವನ ವಂಶಜರಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಭಕ್ತಿಸಾರ, ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಭೋಗಾವಳಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಶೃಂಗಾರ ಶತಕ, ಕೃಷ್ಣರಾಜೇಂದ್ರ ವೃತ್ತ ರತ್ನಾವಳಿ ಟೀಕೆ, ತಿಬ್ಬಾಂಬಿಕಾ ಶತಕ, ಅಪರಾಧ ಸ್ತೋತ್ರ, ಲಿಂಗಸ್ತುತಿ, ಶಂಕರಾಷ್ಟಕ, ಸಮುದ್ರಮಥನ ಕಥೆ, ಸೌಗಂಧಿಕಾ ಪರಿಣಯ ಮುಂತಾದವು ಇವನ ಕೃತಿಗಳು.

ಉಭಯ ಭಾಷಾ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ನಂಜನಗೂಡು ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು(೧೮೩೪-೧೯೦೬) ಅರಮನೆಯ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಸೀತಾಚರಿತ್ರೆ, ಉತ್ತರ ಸೀತಾಚರಿತ್ರೆ, ವಿದ್ವಚ್ಛಕೋರ ಚಂದ್ರಿಕೆ ಮುಂತಾದವು ಇವರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೃತಿಗಳು. ನಂಜನಗೂಡು ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡು ಅನಂತನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಇವರ ಮಕ್ಕಳು. ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸುಮಾರು ಎಂಬತ್ತರವರೆಗೂ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿರುಪಮ, ಧ್ರುವವಿಜಯ, ವಿಷ್ಣುಲೀಲಾ, ಸೀತಾಪರಿಣಯ, ಸರ್ವಸುಂದರಿ, ಅನಂಗಸುಂದರಿ, ಸರಳಬಾಲೆ, ರಾಧಾಮಾಧವ-ಅವರ ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳು ಹರ್ಷನ ನಾಗಾನಂದ ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ವೀರೇಶ ಲಿಂಗಪಂತಲು ಅವರ ಸತ್ಯವತೀ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತಮ ಸಮಾಜಸೇವಕರೂ ಆಗಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದೆ. ಇವರ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ೧೯೨೭ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ನಾಗರಿಕರು ಇವರಿಗೆ ಬಂಗಾರದ ಕಡಗ ತೊಡಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ಎನ್.ಆರ್.ಕರಿಬಸವ ಶಾಸ್ತ್ರಿ (೧೮೭೨-೧೯೨೩) ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವೇದಾಂತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿದ್ದರು. ಸಿದ್ಧಾಂತ ತಿಖಾಮಣಿ, ಪಂಡಿತಾರಾಧ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಸೌಂದರಪುರಾಣ, ರೇವಣ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪುರಾಣ, ಯೋಗ ಪ್ರದೀಪಿಕಾ-ಇವರ ಕೃತಿಗಳು.

ಮಹಿಳಾ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುವ ನಂಜನಗೂಡು ತಿರುಮಲಾಂಬರದು (೧೮೮೭-೧೯೧೯) ಸಾಹಿತ್ಯಕೃಷಿಯಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಸಾಧನೆ. ಸಭಾ, ವಿರಾಗಿಣಿ, ವಿದ್ಯುಲ್ಲತಾ, ಸುಶೀಲಾ, ಸುಮುಖೀವಿಜಯ, ಮಾತೃನಂದಿನಿ, ರಮಾನಂದ, ವಿಕ್ರಮ, ಚಂದ್ರವದನಾ, ಪೂರ್ಣಕಲಾ, ವಿವೇಕೋದಯ, ಗಿರಿಜಾಬಾಯಿ ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು; 'ಸಾವಿತ್ರೀ ಚರಿತೆ' ಎಂಬ ಯಕ್ಷಗಾನ; 'ಜಾನಕೀ ಪರಿಣಯ' ಎಂಬ ನಾಟಕ ಹಾಗೂ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಗಳು ತಿರುಮಲಾಂಬ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿವೆ. ಚಿ.ನ. ಮಂಗಳ ಅವರ ಅನನ್ಯ ಆಸಕ್ತಿಯ ಫಲವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಶಾಶ್ವತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಇವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ 'ತಿರುಮಲಾಂಬ ಪುರಸ್ಕಾರ'ವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಲೇಖಕಿಯರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಎಚ್.ಕೆ. ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ ಅವರದು ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಸಂಶೋಧನಾ ಅನುಭವ. ಇವರಿಂದ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಪರಿಮಳ ಸಂಶೋಧನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮಧ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನ ರಾಜಾ ಎಸ್. ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರು 'ಕಮಲೇಶ್' ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ಸನಾತನಧರ್ಮ ಪ್ರದೀಪಕ, ಅಜೀಯ ವಿಜೇಂದ್ರ, ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಸುಪ್ರಭಾತ, ರಾಮಚರಿತಮಂಜರಿ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಶಿಕ್ಷಕ ಎಚ್.ಎಂ.ರಾಮಾರಾಧ್ಯರು (೧೯೦೭-೧೯೭೩) ಗಮಕಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ರಾಮಾಯಣ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ, ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ 'ಗಮಕರೂಪಕ'ಗಳು ಇವರಿಗೆ 'ಗಮಕ ಕಲಾ ಭೂಷಣ', 'ಗಮಕ ಕಲಾ ಚತುರ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೌಮುದಿ, ಶ್ರೀರಾಮ ಮಹಾಶೈ ಇವರ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಗಳು. ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ೧೫,೦೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಾದೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಕನ್ನಡ ಗಾದೆಗಳ ಮಹಾ ಸಂಪುಟ' ಇವರಿಗೆ ಅಪಾರ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದಿದೆ. ವೀರಭೂಮಿ, ಆದರ್ಶ ಮಹಿಳಾ ರತ್ನಗಳು ಇವರ ಇನ್ನಿತರ ಕೃತಿಗಳು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಗೌರವವೂ ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ.

೧೯೫೩ರಲ್ಲಿ ಚಿಕಾಗೋ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಕೆ.ಬಿ.ವೈ. ತೋಟಪ್ಪ (೧೯೨೬) ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು Trends in modern Federalism, 'United Nations and Specialised Agencies' ಇವರ ಕೃತಿಗಳು. ಹರದನಹಳ್ಳಿಯ ಎಚ್.ಎಂ. ರಾಜಶೇಖರ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು. ಇದೇ ತಾಲೂಕಿನ ಎಸ್. ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ ಅವರ 'The Economic and Social life of Early Mysore' ಕೂಡ ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಕೃತಿ.

ಪಂಡಿತ ಎನ್. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಮತ್ತು ಹೊರೇಸನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕಲೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಾನವ, ವೇದಾಂತ ಸಾರ, ಮೃಗಾಲಯದ ಮಹನೀಯರು-ಇವರ ಇನ್ನಿತರ ಕೃತಿಗಳು. ರೈಸ್ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದ ಅಮರಕೋಶದ ಪರಿಷ್ಕರಣೆಯ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಇವರದ್ದಾಗಿದೆ. ಇವರ 'ಹೊರೇಸನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ' ಕೃತಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಕೃಷಿಕರು ರಾಜಕಾರಣಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಲಿಂಗಣ್ಣನವರಿಂದ ಶಿವನ ಡಮರುಗ, ಹೆಜ್ಜೆಗೆಜ್ಜೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಪದಗಳು, ಅತಿಭಕ್ತನ ತ್ರಿವಿಧಿ, ಗೊಂದಲ, ಹಾಡುಗಳು, ತ್ರಿಪದಿಗಳು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಪ್ರೊ. ಸಿ.ಕೆ.ಎನ್. ರಾಜಾ ಅವರ 'Freedom of Law in Democracy', 'Law and Social change', 'ನಮ್ಮ ಸಂವಿಧಾನದ ಇತಿಹಾಸ' ಕೃತಿಗಳು ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಜನಮನದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ತಂದರೆ, 'ರಾಯರ ವತಾರ', 'ಪುನರುತ್ಥಾನ' ಕಾದಂಬರಿಗಳು; ತರ್ರೆ ಕುಂಟುಳ್ಳಿ, ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿಯ ವಿಡಂಬನೆಗಳು ತಿಳಿಹಾಸ್ಯದೋಕುಳಿಯಲ್ಲಿ ಓದುಗರನ್ನು ಮೀಯಿಸುತ್ತವೆ. 'ಕಾರ್ಕೋಟಕ' ಎಂಬುದು ಇವರ ಅಂಕಿತನಾಮ. ದೇಬೂರಿನ ಡಿ.ಬಿ. ರಾಮಚಂದ್ರಾಚಾರ್, ಪು.ತಿ.ನ.ರ ಗೀತನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ವಚನ ಚಿತ್ರಗಳು, ಕಿಡಿ, ಭಾವಕಿರಣ, ಕವಿಗಳು ಕಂಡ ಕೊಡಗು, ಚಿಕ್ಕವೀರರಾಜೇಂದ್ರ, ಮೂರು ವಾರ ಮೂರು ಕಡೆ, ಅಸ್ತಮಾನ, ಕಣ್ತೆರೆದರೆ ಸತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಮನ್ನಾರು ಕೃಷ್ಣಯ್ಯನವರ ಕೃತಿ 'ಕನ್ನಡ ಸುಲಭ ಸಂಕ್ಷೇಪ ರಾಮಾಯಣ'. 'ದೇವ ರಕ್ಷಿಪುದು' ಎಂಬ ಗೀತ ಸಂಕಲನವನ್ನೂ ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯವರೇ ಆದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಎಸ್.ನಂಜುಂಡಯ್ಯನವರ 'ಬೆಳಕಿನ ಹೆಜ್ಜೆ' 'ಶರಣರ ವಿಚಾರಧಾರೆ', 'ಶರಣು ಗುರು ದೇವ' ಕೃತಿ ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತದ್ದಾಗಿವೆ. ಹೊಸಪುರದ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆರಾಧ್ಯರು ಜೇನುಗಿಂಡಿ, ಜ್ಯೋತಿಪುಂಜ ಮತ್ತು ಓಂಪ್ರಕಾಶ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ವಳಗೆರೆ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆರಾಧ್ಯರು 'ಸಾರಜ್ಜು ಪದಗಳು'. ನಂಜನಗೂಡಿನ 'ದಾರಿದೀಪಗಳು', 'ಬೇಲದಕುಪ್ಪೆ ಮಾದೇಶ್ವರ ಚರಿತ್ರೆ', 'ಸಂಸಾರ ಚರಿತೆ' ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಬಹುಕಾಲ ಇದ್ದ ವೀರಕೇಸರಿ ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ, ಶ್ರೀಮದ್ ಭಾಗವತ, ದೌಲತ್, ರಾಜಪಂಜರ, ಭತ್ತಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಮುಂತಾದ ಓಂಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ. ಎನ್.ಎಸ್. ತಾರಾನಾಥ 'ನಂಬಿಯಣ್ಣ'ನನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಶತಮಾನದ ಸಂತೋಧನೆಗಳು' ಸೇರಿದಂತೆ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತಗಡೂರಿನ ಟಿ.ಎಸ್. ರಾಜಪ್ಪ ಜಾನಪದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದು, ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಥೆಗಳು, ಗೀತೆಗಳು, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಥೆಗಳು, ಗೀತೆಗಳು; ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಥೆಗಳು, ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಜೊತೆಗೆ 'ಕೆರೆ ಹೊನ್ನಮ್ಮ ಮತ್ತು ಇತರ ಲಾವಣಿಗಳು', 'ಕಲ್ಲಿತುರಾ ಲಾವಣಿಗಳು', 'ದಾಳಿಂಬೆರಾಣಿ ಕತೆಗಳು' ಮುಂತಾದ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನೂ ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹು.ಬಿ.ನಾಗರಾಜ ಅವರು 'ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ದರ್ಶನ' ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ದೇವನೂರು ಮಹಾದೇವ', 'ದಲಿತ ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂದೇ ಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವವರು. ಇವರ ದ್ಯಾವನೂರು, ಒಡಲಾಳ, ಕುಸುಮಬಾಲೆ ಕೃತಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನಗಳಿವೆ. ಕುಸುಮಬಾಲೆಗೆ ಕೇಂದ್ರಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಲಭಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಕೂಡ ಅವರಿಗೆ ಸಂದಿದೆ. ಮುಳ್ಳೂರು ನಾಗರಾಜರ 'ಮರಣ ಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದೊಳಗೆ' ಕಾದಂಬರಿ ಹಾಗೂ 'ನೆಲದ ಜೋಗುಳ' ಎಂಬ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಾಸಕ್ತರ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿವೆ.

ಎಚ್.ಆರ್. ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಅವರ 'ಕಬ್ಬು ಕುಡುಗೋಲು', 'ನಗನಾಣ್ಯ', 'ಸಮರಸ' ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು; ಮೈ.ಸು. ಶೇಷಗಿರಿರಾಯರ ಪುಣ್ಯವತಿ, ಶುಭಮುಹೂರ್ತ, ಪ್ರೇಮದಹನ, ದೆವ್ವದ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು; ಕಳಲೆ ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಅವರ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳು; ಕಳಲೆ ಕೆ.ವಿ. ರಾವ್ ಅವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಶಿವಮಲ್ಲ ಅವರ ಕೃತಿಗಳು; ಬಿ.ವಿ. ಶ್ರೀಕಂಠನ್ ಅವರ 'ವಾಮ ಶಿರೋನಗರ'; ದೇವನೂರು ಕೇಸರಿ ಅವರ 'ಅನುಭವದ ಸಿರಿ' ಚೌಪದಿ; ವರದೇಶಿಕಾಚಾರ್ಯರ 'ಭಾರತ ದರ್ಶನ' 'ರಾಮಾಯಣ ದರ್ಶನ' ಮಾಲಿಕೆಗಳು; ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಎಂ. ಕಿರಣಕುಮಾರರ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕು ದರ್ಶಿನಿ; ಎಚ್.ಕೆ. ವೇದವ್ಯಾಸಾಚಾರ್ ಅವರ 'ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮೀಜಿ' ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು, ಕೃತಿಕಾರರು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತಾಲೂಕಿನ ಪಿ. ಮಹದೇವಯ್ಯ, ಮಹದೇವು, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಾನಂದ, ನಾರಾಯಣರಾವ್, ಟಿ. ನಾಗಚಂದ್ರಶರ್ಮಾ, ಪಿ. ನಾಗಣಾಚಾರ್, ಕೆ.ಎಲ್. ಅಯ್ಯ, ಡಿ.ಎ. ಸ್ವಾಮಿಪ್ರಕಾಶ್, ಎನ್. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ಮುಂತಾದ ಲೇಖಕರು ಗಮನಾರ್ಹರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಇತರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ಸಾಹಿತಿಗಳು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನವರು. ಕಳಲೆ ವೀರರಾಜಯ್ಯನ 'ತೆಲುಗು ವಚನಭಾರತಂ', ಕಳಲೆ ನಂಜರಾಜಯ್ಯನ 'ಹಾಲಾಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಂ' ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳು. ಆದರೆ ಕಳಲೆ ಕುಂದಲ ಗಿರಿಯಾಚಾರ್ಯರು (೧೮೬೫-೧೯೦೪) ಭಟ್ಟಾ ಕಳಂಕನ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನಕ್ಕೆ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಶಬ್ದಾನುಶಾಸನ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹರ್ಷಚರಿತೆ, ಧರ್ಮಾಶ್ರಮಾಭ್ಯುದಯ, ಜೀವಂಧರ ಚರಿತೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಎನ್.ಎಸ್. ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿ ಕನ್ನಡ-ಹಿಂದಿಯ ಬಾಂಧವ್ಯದ ಬೆಸುಗೆಗೆ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹಜಾರಿ ಪ್ರಸಾದ್ ದ್ವಿವೇದಿ ಅವರ 'ಚಾರು ಚಂದ್ರಮತಿ' ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಇ.ಆರ್. ಸೇತೂರಾಂ ಅವರ 'ಗಲಿವರನ ಪ್ರವಾಸ' ಗಮನಾರ್ಹ ಕೃತಿ. ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಕುರಿತು ಅಧಿಕಾರಯುತವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲ ಎನ್.ಎಸ್. ಶಾರದಾಪ್ರಸಾದರದು ಅನುವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದವರು. ಭಾರತದ ಪ್ರೌಢ ಇತಿಹಾಸ, ಕಾರ್ಬನ್-೧೪ ಮತ್ತು ಕಾಲನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯ ಇತರ ವಿಧಾನಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿ-ಕಲಿ, ಭಾರತೀಯ ಕಥೆಗಳು-ಇವರ ಕೃತಿಗಳು ಕೆ.ಜಿ. ಪ್ರಕಾಶ್ ಅವರು 'ಗಣಿತದ ಒಳನೋಟ' ಕೃತಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಲೇಖಕಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಹೆಮ್ಮೆ ನಂಜನಗೂಡಿನದಾದರೂ ಆ ನಂತರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಲೇಖಕಿಯರು ಈ ತಾಲೂಕಿನಿಂದ ಹೊರ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರ್ತಿ ನಂ.ಪಾ.ಸುತೆ, ಗೀತ ರಚನಾಕಾರ್ತಿ ನಂಜನಗೂಡು ರಂಗಮ್ಮ, ಕವಿಯಿತ್ರಿಯರಾದ ಸರೋಜಾ ಗಣೇಶ್, ನಂದಿನಿ ಶಂಕರ್, ಕುಮಾರಿ ಬಿಳುಗಲಿ ಮುಂತಾದವರ ಹೆಸರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ವಕೀಲರಾದ ರತ್ನ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಸೃಜನಶೀಲ ಪತ್ರಕರ್ತೆಯಾಗಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸುತ್ತೂರಿನ ಎಸ್.ಪಿ. ಉಮಾದೇವಿಯವರದು ಸಂಶೋಧನೆ, ವೈಚಾರಿಕತೆ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನೆ. ಮಂಜುಳಾ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ ಕವಳಿಗೆ, ಕದಳಿಯ ಬನದೊಳಗೆ, ಕುವೆಂಪು ಕೃತಿಸೂಚಿ, ಪುರಾತನರ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೊರ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ನಂಜನಗೂಡು ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಇವರ ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ.

ಶಿವರಾತ್ರಿ ರಾಜೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅಭಿವಂದನಾ ಗ್ರಂಥ 'ಅರ್ಚನ'; ತಗಡೂರು ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥ 'ಕರ್ಮಯೋಗಿ'; ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಎಂ. ಲಿಂಗಣ್ಣನವರ ಸಂಸ್ಕರಣ ಸಂಪುಟ 'ಹೆಚ್ಚಿಗೆ'; ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ 'ಶ್ರೀಕಂಠ'; ಮಲ್ಲನಮೂಲೆ ಕಂಬಳೇಶ್ವರ ಮಠದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ 'ಅರ್ಪಣ'; ಬಿ.ವಿ. ಪಂಡಿತರ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಂಸ್ಕರಣ ಸಂಪುಟ 'ಸದ್ವೈದ್ಯ'; ದೇವನೂರಿನ ದಾಸೋಹ ಮಠದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಗಳಾದ 'ದಾಸೋಹ', 'ನಿರಂಜನ'; ರಾಜಾ ಎಸ್. ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರ ಷಷ್ಠ್ಯಬ್ಧಿಪೂರ್ತಿ ಸಮಾರಂಭದ ನೆನಪಿನ ಸಂಚಿಕೆ 'ಕಮಲೇಶ್ ವಿಜಯ ವೈಜಯಂತೀ'; ಆದಿ ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀ ಶಿವರಾತ್ರಿಶ್ವರ ಭಗವತ್ಪಾದರ ೧೦೩೮ನೆ ಜಯಂತಿ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ 'ಜಂಗಮ' ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದ ಅಭಿನಂದನೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕರಣೆಗಳಿಗೆ ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕು ನೀಡಿರುವ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿವೆ.

ಈ ತಾಲೂಕಿನವರಲ್ಲವಾದರೂ ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡಿರುವ ಮಹನೀಯರಲ್ಲಿ ಮಲೆಯೂರು ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಮತ್ತು ಜಿ.ಜಿ. ಮಂಜುನಾಥನ್ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಲೆಯೂರು ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಅವರ 'ಸಂಗಮಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಾರೆಯ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ', 'ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರ' ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು,

ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ. ಹಾಗೆಯೇ, ಜಿ.ಜಿ. ಮಂಜುನಾಥನ್ ಅವರ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. 'ನಂಜನಗೂಡು ಕನ್ನಡ' ಬರೆದ ಕೆ.ಪಿ. ಉಪಾಧ್ಯಯಿಗೆ ಈ ಪರಿಸರದ ಭಾಷೆ ಸಂಶೋಧನಾರ್ಹ ಎನ್ನಿಸಿದೆ. ಸೀತಾರಾಂ ಜಾಗೀರ್‌ದಾರರು ಈ ಪರಿಸರದ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸಂಶೋಧನಾ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು : ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟಗಳ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಆಧುನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ರಾಜಪೋಷಣೆಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಯಕ್ಷಗಾನಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಜೀವನಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದ ಪೌರಾಣಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಜನರೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ದೇವನೂರು, ಹೆಮ್ಮರಗಾಲ, ಹೆಡತಲೆ, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿ, ತಗಡೂರು ಮತ್ತು ನಂಜನಗೂಡು ನಾಟಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿಯೂ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ನಂಜನಗೂಡು ಸುಬ್ಬಾಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಶ್ರೀಕಂಠಶಾಸ್ತ್ರಿ ಹಾಗೂ ಅನಂತನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಾಲೂಕಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕ ರಚನಾಕಾರರು. ತಿರುಮಲಾಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಎಚ್.ಎಂ. ರಾಮರಾಧ್ಯರು ಗಾದೆಗಳಲ್ಲೇ ನಾಟಕ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಸಕೋಟೆಯ ಅಂಕಪ್ಪನವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕಕಾರರು. ಕಂಬಳಿ ನಾಗಿದೇವ, ಕರುಳಿನ ಸೆಳೆತ, ಕಾಯಕ ಸತ್ತಾಗ-ಇವರ ಪ್ರಮುಖ ನಾಟಕಗಳು.

ನಂಜನಗೂಡಿನ ಲಲಿತಕಲಾನಾಟ್ಯ ಸಂಘ, ನಂಜುಡೇಶ್ವರ ನಾಟಕ ಸಂಘ, ವಿಜಯಕಲಾಸಂಘ, ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ 'ದಿ ಅಸೋಸಿಯೇಟೆಡ್ ಡ್ರೆಮಾಟಿಕ್ ಕಂಪನಿ' ಮುಂತಾದ ಸ್ಥಳೀಯ ಕಂಪನಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಗಳಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಂಪನಿಗಳ ಮೊಕ್ಕಾಂ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ನಂಜನಗೂಡಿನ ಎಲ್. ನಾಗಪ್ಪನವರಿಗೆ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ರಂಗಭೂಮಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಥಿಯೇಟರ್ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂಬ ಅತೀವ ಹಂಬಲ. ಇವರ ಇಂಥ ಮೂರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಪ್ರವಾಹ, ಬಿರುಗಾಳಿ ಹಾಗೂ ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದುದು ದುರ್ದೈವ. ಕೆ.ಎನ್. ಗೋಪಾಲ, ಎಲ್. ಕೇಶವ ಮೂರ್ತಿ, ಮಧು ಕುಮಾರ್ ಹಾಗೂ ಟಿ.ಆರ್. ಸುಬ್ಬರಾವ್ ೧೯೮೨ರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ ಥಿಯೇಟರ್ ಕೂಡ ಬೆಂಕಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಯಿತು. ಇಂಥ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಮನನೊಂದ ಮಧುಕುಮಾರ್‌ರಂಥ ಕಲಾವಿದರು ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ರಂಗಮಂದಿರ ಆಗುವವರೆಗೂ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ, ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರ ಕಲಾಮಂದಿರದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬಯಲು ರಂಗಮಂದಿರ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಸಂದ ಅಪರೂಪದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅಗಾಧವಾಗೇ ಪಡೆದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಿ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್, ಎಚ್.ಎಲ್.ಎನ್. ಸಿಂಹ, ಎಲ್. ನಾಗಪ್ಪ, ಎಚ್.ಎಂ. ರಾಮರಾಧ್ಯ ಮುಂತಾದ ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಚಿತ್ರರಂಗದ ದಂತಕಥೆಯಾದ ಜಿ.ವಿ. ಅಯ್ಯರ್ ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಗಿಲು ಕಾಯುವ ಕೆಲಸದಿಂದ ಪ್ರಚಾರದ ಕೆಲಸದವರೆಗೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದವರು. ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದ ನಂತರ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ಪಾತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಹಚ್ಚ ತೊಡಗಿದರು. ಬಾಲಕೃಷ್ಣ, ರಾಜಕುಮಾರ್ ಮತ್ತಿತರ ಮಹಾನ್ ಕಲಾವಿದರೊಂದಿಗೆ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದುಡಿದ ನಂಟು ನಂತರ ಅಯ್ಯರ್‌ರನ್ನು ಚಿತ್ರರಂಗದ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತಿಸಿತು.

ಹೆಜ್ಜೆಗೆಯ ಮೂಲದವರೆನ್ನಲಾಗುವ ಎಚ್.ಎಲ್.ಎನ್. ಸಿಂಹ (೧೯೦೪-೧೯೭೧) ಅವರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲೇ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೋಹವನ್ನು ಅಂಟಿಸಿಕೊಂಡು ಭಾರತ ಮನೋಲ್ಪಾಸನಿ ಕಂಪನಿ, ಅಭಿನವ ಭಕ್ತ ಶಿರೋಮಣಿ, ಸಿ.ಬಿ. ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರ ಕಂಪನಿ, ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣ ಕಂಪನಿ ಮುಂತಾದ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ಎಡತಾಕಿ ಕಡೆಗೆ ಮಹಮ್ಮದ್ ಪೀರ್ ಸಾಹೇಬರ ಚಂದ್ರಕಲಾ ನಾಟಕ ಮಂಡಲಿ ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ 'ಸಂಸಾರ ನೌಕೆ' ನಾಟಕವನ್ನು ಚಲನಚಿತ್ರವನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರರಂಗ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು.

ತಮ್ಮ ಜೀವಿತವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾಟಕರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸಲಿಟ್ಟು ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ನಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್. ನಾಗಪ್ಪನವರು ಸ್ವಂತ ಕಂಪನಿ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಹಲವು ಬಾರಿ ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಫಲಕಾರಿಯಾಗದೆ ನಷ್ಟವನ್ನೇ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದರು. ಬೇಡರ ಕಣ್ಣಪ್ಪ, ಭರತ, ದುರ್ಯೋಧನ, ರಾಜ ಮಾರ್ತಾಂಡ, ಭೋಜರಾಜ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಜೀವ ತುಂಬಿದ್ದ ನಾಗಪ್ಪನವರನ್ನು ಜನ 'ಅಭಿನವ ಬೇಡರ ಕಣ್ಣಪ್ಪ' ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಕಲಾಸೇವೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರು 'ಕಲಾರತ್ನ' ಬಿರುದು ನೀಡಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದರು.

ಟಿ.ಪಿ. ಕೈಲಾಸಂರ ಒಡನಾಡಿಯಾಗಿದ್ದ ಇ.ಆರ್. ಸೇತೂರಾಂ ನಾಟಕ ರಂಗಕ್ಕೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಧಾರ ಎರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಎಚ್.ಎಂ. ಮಧುಕುಮಾರ್, ಆರ್. ರಂಗನಾಥ್, ಎಸ್. ವೆಂಕಟರಮಣನ್, ಎಚ್.ಆರ್. ಗೋಪಾಲ್, ಎಲ್. ಕೇಶವಮೂರ್ತಿ, ನಂಜುಂಡಸ್ವಾಮಿ, ಬಿ.ಎನ್. ಸತ್ಯನ್, ಎಚ್.ಆರ್. ಶೇಷಾದ್ರಿ, ಮೋಕ್ಷಾನಂದ್, ಕೆ.ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣನ್, ಎನ್.ಸಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ, ನಟೇಶ್, ಬಿ.ಎನ್. ಉಮಾ, ಪ್ರಮೀಳಾ, ವಿಜಯಕುಮಾರ್, ಪಿ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ನಟರಾಜ್, ಎಂ.ಎಸ್. ಆಚಾರ್ಯ, ಡಾ. ಭಾಸ್ಕರ್, ವೆಂಕಟೇಶ್, ಎಚ್.ಆರ್. ಸುಬ್ಬರಾವ್, ಎಸ್. ಗೋವರ್ಧನ್, ಎಸ್. ಗೋವಿಂದರಾಜು, ವಿಶ್ವನಾಥ ಶೆಟ್ಟಿ, ಕೆ.ಎನ್. ಗೋಪಾಲ್ ಮುಂತಾದ ನಂಜನಗೂಡು ಕಲಾವಿದರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಳಗೆರೆಯ ರಂಗನಟ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಾಚಾರ್, ಬಸವನಪುರದ ಅವಳಿ ಸಹೋದರರಾದ ಚಿಕ್ಕಬಸವರಾಜು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡಬಸವರಾಜು, ಕೆರೆಹಳ್ಳಿಯ ಡ್ರಾಮಾ ಮಾಸ್ಟರ್ ಮಹದೇವಸ್ವಾಮಿ, ಕವಲಂದೆಯ ಶಿವಣ್ಣ, ದೇಬೂರು ರಾಮದಾಸನಾಯಕ, ಅಂಬಳೆ ಕೃಷ್ಣಶೆಟ್ಟಿ, ಹೊಸಪುರದ ಪುಟ್ಟಮಾದಪ್ಪ, ತಗಡೂರಿನ ಗೌಡರ ಟಿ.ಬಿ.ಸಿದ್ದಪ್ಪ ಮುಂತಾದವರು ಇಂದಿಗೂ ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಎಚ್.ಎಂ.ಸಿದ್ದಲಿಂಗಾರಾಧ್ಯ ಅನೇಕ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಇವರನ್ನು ಕಲಾತಪಸ್ವಿ ಎಂದು ಗೌರವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗುಬ್ಬಿ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ವೀರಣ್ಣನವರಿಗೆ ಸಮನಾಗಿ ಅಭಿನಯ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇವರನ್ನು ಬಿ.ಆರ್. ಪಂతుಲು ಅವರು ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯೊಂದಿಗಿನ ಒಪ್ಪಂದದಿಂದಾಗಿ ಚಿತ್ರರಂಗವನ್ನು ಇವರು ಪ್ರವೇಶಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಇವರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯು ಗೌರವಧನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ.

ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ : ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ಲಲಿತಕಲೆಗಳಿಗೆ ನೀಡಿದ ಅಪಾರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಕಲೆಗಳು ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದುವು. ಆದರೂ ಇವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಪಟ್ಟಣ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹರಡಲು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿರುವುದು ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗಳೆಡೆ ಕಣ್ಣು ಹಾಯಿಸಿದಾಗ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚವಾದ್ಯ, ನಾಗಸ್ವರಗಳ ಸಂಗೀತ ಸುಧೆ ನಿತ್ಯವೂ ಲಭ್ಯ. ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ವಾದ್ಯಸಂಗೀತ, ಸುಗಮ ಸಂಗೀತಗಳ ಮಹಾಪೂರವೇ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಬಿ.ವಿ. ಪಂಡಿತರ ಧನ್ವಂತರಿ ವಿಲಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಧನ್ವಂತರಿ ಜಯಂತಿಯ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಾನ್ ಕಲಾವಿದರೆಲ್ಲ ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಂಗೀತ : ಬೆಂಗಳೂರು ನಾಗರತ್ನಮ್ಮ (೧೮೭೮-೧೯೫೨) ಎಂದೇ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಾಗರತ್ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನುರಿತವರು. ಇವರು ೧೯೩೫ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ತಾವು ಗಳಿಸಿದ ಧನವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುವಾಯೂರಿನಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗರಾಜಮಂಟಪ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಸೀತಾರಾಮ ದೇಗುಲಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಯ ಮಾಡಿ ತ್ಯಾಗರಾಜರ ಆರಾಧನಾ ಮಹೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ನೀಡಿದರು. 'ವಿದ್ಯಾಸುಂದರಿ', 'ಗಾನಕಲಾ ವಿಶಾರದೆ', 'ತ್ಯಾಗಸೇವಾಸಕ್ತ' ಇವರಿಗಿದ್ದ ಬಿರುದುಗಳು.

ವೃಂದಗ ವಿದ್ವಾನ್ ಟಿ.ಎಂ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯ (೧೯೦೪-೧೯೮೨) ತಗಡೂರಿನವರು. ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರಿಂದ 'ಸಂಗೀತ ರತ್ನ' ಬಿರುದು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಗಾನಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ 'ಗಾನಕಲಾ ಸಿಂಧು' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯೂ ಇವರದು. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು 'ಮೂಗಯ್ಯ' ಎಂದೇ ಜನ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ಟಿ.ಎಂ. ಜನಾರ್ದನಂ ಅವರದೂ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಹೆಸರಾಗಿದೆ.

೧೯೬೪ರಲ್ಲಿ ಕಳಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಎಂ.ಆರ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಅದ್ಭುತ ಖಂಜರ ವಾದಕ ಹಾಗೂ ಮೃದಂಗ ಪಟು. ಇವರು ಮದರಾಸಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಲಯವಾದ್ಯ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕಳಲೆಯವರೇ ಆದ ಕೆ.ಆರ್. ಲೀಲಾವತಿ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಿಂದ, ನೂರಾರು ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ತರಬೇತಿ ನೀಡಿ ಅನೇಕ ಸಂಘಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕಲಾವಿದೆಯೂ ಹೌದು. ಮೋರ್ಚಿಂಗ್ ವಿದ್ವಾಂಸ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಅವರು ಅನೇಕ ಕಛೇರಿ ನಡೆಸಿ ಜನಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

‘ಡೋಲು ರಂಗಯ್ಯ’ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಡೋಲು ವಾದಕ ರಂಗಯ್ಯ ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯ ಸಹೋದರರಾದ ಪಿಟೀಲು ನಂಜಯ್ಯ ಹಾಗೂ ನಾದಸ್ವರ ವಾದಕ ಲಿಂಗಯ್ಯರೊಡಗೂಡಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಛೇರಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಾಗರಿಕರು ಇವರ ಕಲೆಯನ್ನು ಸನ್ಮಾನದ ಮೂಲಕ ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಅಳಿಯ ಡೋಲು ಸಿದ್ದಯ್ಯ, ಮಗ ನಾದಸ್ವರ ಮಾದಯ್ಯ, ಬಂಧು ನಾದಸ್ವರ ಚಿಕ್ಕನಂಜು ಇವರೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೀಕಂಠೇಶ್ವರನಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹನೀಯರು.

ವಿದ್ವಾನ್ ಮರಿಯಪ್ಪನವರ ಶಿಷ್ಯೆ ಶ್ರೀಮತಿ ಜಾನಕಮ್ಮ ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ‘ಸರಸ್ವತಿ ಗಾನಕಲಾ ಮಂದಿರ’ ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ವೀಣೆಯನ್ನು ನೂರಾರು ಜನರಿಗೆ ಕಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಮತಿ ಸರಸ್ವತಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್, ಮೀನಾಕ್ಷಮ್ಮ, ವಿದುಷಿ ವತ್ಸಲಾ ಬಸವರಾಜು, ವಿದುಷಿ ಬಿ.ಎನ್. ನಾಗರತ್ನ, ವಿದುಷಿ ಬಿ.ಎನ್.ಮಂಜುಳ ಅವರು ಸಂಗೀತ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಿ.ಎನ್. ನಾಗರತ್ನ ಹಾಗೂ ಮಂಜುಳ ಅವರು ಹುಟ್ಟು ಅಂಧರಾದರೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅವಿರತ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ಗೌರವ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ‘ನಂಜನಗೂಡು ಸೋದರಿಯರು’ ಎಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಗೀತ ವಿಮರ್ಶಾ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮದೇ ಛಾಪು ಮೂಡಿಸಿದ ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕರು ಬಿ.ವಿ.ಕೆ.ಶಾಸ್ತ್ರಿ (೧೯೧೬-೨೦೦೩) ಹಾಗೂ ಇ.ಆರ್. ಸೇತೂರಾಂ (೧೯೧೮-೨೦೦೩). ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸಂಗೀತ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶ್ರೀ ಬಿ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರು ಮೈಸೂರಿನ ಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸ ಚಿಕ್ಕರಾಮರಾಯರ ಶಿಷ್ಯರು. ಮೈಸೂರು ಆಕಾಶವಾಣಿಗೆ ಸಂಗೀತರೂಪಕಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದ ವಿಮರ್ಶೆ, ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹಾಗೂ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಮರ್ಶಾ ಲೇಖನ ಬರೆಯುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಿಗೆ ಗೌರವವನ್ನೂ ಚಿಗುರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಿ.ವಿ.ಕೆ.ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರನ್ನು ಆಕಾಶವಾಣಿಯು ೧೯೭೬ರಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ‘ಸಂಗೀತ ಕಲಾರತ್ನ’ ಎಂಬ ಬಿರುದು ನೀಡಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಮದ್ರಾಸಿನ ನೃತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ

ಟಿ.ಟಿ.ಕೆ.ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ಅಕಾಡೆಮಿ ಆಫ್ ಸಂಗೀತ, ಬೆಂಗಳೂರು ಇವರಿಂದ ಮೈಸೂರು ಟಿ.ಚೌಡಯ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮುಂತಾದವು ಬಿ.ವಿ.ಕೆ.ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಸಂಗೀತ ಪ್ರೌಢಿಮೆಗೆ ಸಂದ ಗೌರವಗಳು. ೧೯೭೦ರಿಂದ ೧೯೮೧ರವರೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ 'ಗಾನಕಲಾ ಪರಿಷತ್'ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ಇ.ಆರ್.ಸೇತೂರಾಂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶಕನೆಂಬ ಗೌರವವನ್ನೂ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾ ತಿಲಕ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಗಾಯನ ಸಮಾಜ ಹಾಗೂ ಗಾನಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತುಗಳ ಸನ್ಮಾನಗಳೂ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಗಾನಕಲಾ ಪರಿಷತ್ತು ೨೦೦೫ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ೩೬ನೇ ಸಂಗೀತ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಮ್ಮೇಳನ ಹಾಗೂ ಯುವ ಕಲಾವಿದರ ಸಂಗೀತ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿತ್ತು. ಈ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳ ಯಶಸ್ಸು ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ ತಂದಿದೆ.

ನೃತ್ಯ : ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ನಾಗರತ್ನಮ್ಮನವರ ನಂತರ, ಉಷಾ ವೇಣುಗೋಪಾಲ್ ಅಥವಾ ಉಷಾ ಹೆಬ್ಬಾರ್ ಅವರು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಡಿ.ಎಂ. ಸೋಮಶೇಖರ್ ಹಾಗೂ ಕೆ. ವೆಂಕಟಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮ ಅವರ ಶಿಷ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಾಟ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳನ್ನು ಕಲಿತ ಉಷಾ ಮೈಸೂರಿನ ಲಲಿತ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು. ಮೂವತ್ತಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ನೃತ್ಯರೂಪಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಇವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ರೂಪಕಗಳು 'ಕೃಷ್ಣಂ ವಂದೇ ಜಗದ್ಗುರು' 'ಆಂಡಾಳ್ ಕಲ್ಯಾಣಂ', 'ದಶಾವತಾರ' ಹಾಗೂ 'Mother veronica- The passion'. ಇವರ ಅಪಾರ ಶಿಷ್ಯ ವೃಂದದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಭಾವನಾ 'ನಾಟ್ಯವಿತಾರದೆ', 'ನಾಟ್ಯ ಮಯೂರಿ' ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಚಿತ್ರಕಲೆ : ಚಿತ್ರಕಲೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಮುಡಿಪಿಟ್ಟ ಅಪೂರ್ವ ಚೇತನ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಪಂಡಿತ್. ಮೈಸೂರಿನ ಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಟೆಕ್ನಿಕಲ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ನಲ್ಲಿ ೧೯೩೦-೩೫ರವರೆಗೆ ವಾಟರ್ ಪೆಯಿಟಿಂಗ್ ತರಬೇತಿ ಪಡೆದು ನಂಜನಗೂಡಿನ ನಂಜುಂಡೇಶ್ವರ ಆಲಯದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ರಥ, ವೃಷಭವಾಹನ, ಗರುಡ ವಾಹನ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಗೆ ಕಲಾಸ್ವರ್ಶ ನೀಡಿದ್ದರು. ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ, ಕೋದಂಡರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸರಸ್ವತಿ ಮೊದಲಾದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ತೈಲಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ ವರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದ ಪಂಡಿತರು. ಮಧುರೈಯಂಥ ಸ್ಥಳದಿಂದ ಬಂದ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಹುಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೇ ಉಳಿದವರು.

ಹೆಡತಲೆಯ ಶ್ರೀರಂಗಮಹಾಗುರುಗಳು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಮೂಲವಾದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರ-ವಿದ್ಯೆ-ಕಲೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಆಶಯಗಳು ಈ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಮ್ಮಿವೆ. ಹೊಸಪುರದ ಎಚ್.ಸಿ.ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಆರಾಧ್ಯರು ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಜಲವರ್ಣಚಿತ್ರ, ತೈಲವರ್ಣಚಿತ್ರ ಎರಡರಲ್ಲೂ

ಪರಿಣತಿ ಪಡೆದಿರುವ ಇವರು ಬರೆದಿರುವ ದೇವತಾಚಿತ್ರ, ವ್ಯಕ್ತಿಚಿತ್ರ, ಪ್ರಕೃತಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ. ನಂಜನಗೂಡಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತ, ಕಾವಾದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾಲಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕರಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ ಬಿ.ವಿ.ಕೆ.ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಅವರು ೧೯೮೬ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ೧೯೯೨ರಲ್ಲಿ ದೆಹಲಿಯ ಲಲಿತಕಲಾ ಅಕಾಡೆಮಿಯಿಂದ ರೀಜನಲ್ ಕ್ರಿಟಿಕ್ಸ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ : ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಪ್ರಾರಂಭ ೧೮೮೭ರಲ್ಲಿ 'ವೃತ್ತಾಂತ ಪತ್ರಿಕೆ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಸಾಪ್ತಾಹಿಕದ ಮೂಲಕ ಆಯಿತು. ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ೧೯೧೬ರಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡು ತಿರುಮಲಾಂಬ ಅವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದ 'ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿ' ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು.

ನಂಜನಗೂಡಿನಂಥ ಪುಟ್ಟ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಪ್ರಚೋದಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ವಾರಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸುವುದೇ ದೊಡ್ಡ ಸಾಹಸ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮಹಿಳೆಯರ ಸ್ಥಾನಮಾನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸುಧಾರಣೆ, ಕ್ರೂರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬಿಗಿಮುಷ್ಟಿಗೆ ಸಿಲುಕಿದ ಹತಭಾಗಿನಿಯರ ಉದ್ಧಾರ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಿರುಮಲಾಂಬ ನಡೆಸಿದ ಸಾಹಸವಂತೂ ಅನನ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಲೇಖಿಕೆ, ಸಂಪಾದಕಿ, ಪ್ರಕಾಶಕಿ ಎಂಬ ಹಿರಿಮೆ ಅವರದಾಗಿದೆ. ೧೯೨೩ರಲ್ಲಿ 'ಸನ್ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿನಿ' ಎಂಬ ಮಾಸಿಕವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆಗಳಿಂದ 'ಕರ್ನಾಟಕ ನಂದಿನಿ' ೧೯೨೪ರಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮಚ್ಚಿದರೆ 'ಸನ್ಮಾರ್ಗ ದರ್ಶಿನಿ' ೧೯೨೬ರವರೆಗೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿತು.

೧೯೨೦ರಲ್ಲಿ ವಿ.ಕೆ.ನಂಜುಂಡಯ್ಯನವರು 'ಮೈಸೂರು ವೃತ್ತಾಂತ'ವನ್ನು ನಂಜನಗೂಡು ಮತ್ತು ಗುಂಡ್ಲುಪೇಟೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. 'ಸದ್ವೈದ್ಯ ಶಾಲೆ'ಯ ಮೂಲಕ ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ ಹೆಸರು ತಂದ ಬಿ.ವಿ.ಪಂಡಿತರು 'ಸದ್ವೈದ್ಯ' ಎಂಬ ಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ೧೯೨೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದರು. ವಿ.ನರಹರಿರಾಯರು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ದುಡಿದರು. ಆರೋಗ್ಯ, ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಲೇಖನಗಳು ಈ ಮಾಸಿಕದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದ್ದುವು. ೧೯೨೭ರಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎನ್. ಆರಾಧ್ಯ 'ದಿ ಈಸ್ಟರ್ನ್ ಅಡ್ವರ್ಟೈಸರ್' ಆಂಗ್ಲ ಮಾಸಿಕವನ್ನು ನಂಜನಗೂಡಿನಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೯೩೩ರಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ಎಸ್. ಗುರುರಾಜಾಚಾರ್ಯರು 'ಪರಿಮಳ' ಮಾಸಿಕ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮತಸಂಬಂಧಿ, ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳು, ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದ ಲೇಖನಗಳು ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದುವು.

ಬಿ.ವಿ. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಅವರು 'ಪೀಪಲ್ಸ್ ಪೇಪರ್' ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾಶಕರಾಗಿದ್ದರು. ಕೆಲ ಸಮಯ ನಡೆದ ಪತ್ರಿಕೆಯು ಸಂಪಾದಕ ಸುಬ್ಬರಾಯರ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ಕಣ್ಮಮುಚ್ಚಿತು. ಕೆಂಪಿಸಿದ್ದನಹುಂಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ 'ಗಾಂಧಿಭವನ'

ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ ಸುರೇಂದ್ರ ಕೌಲಗಿಯವರು ೧೯೬೧ರಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದೂವರೆ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ 'ಜನಪದ' ಮಾಸಿಕ ನಡೆಸಿದರು. ದಲಿತಕವಿ ಮುಳ್ಳೂರು ನಾಗರಾಜು ಅವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ 'ಮುಳ್ಳೂರು ಪತ್ರಿಕೆ' ಈಗ ಅನಿಯತಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಆಗಾಗ ಬೆಳಕು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ದಾಸನೂರು ಗುರುನಂಜಾರಾಧ್ಯ ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ಸಂಜೆಬಿಂಬ', 'ನಾದಜ್ಯೋತಿ' ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕೆಲಕಾಲ ನಡೆದವು. ಈಗ ಮುಳ್ಳೂರು ರಾಜು ಅವರ ಕಪಿಲಾ ವಾರ್ತೆ-ತಾಲೂಕಿನ ಏಕೈಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪತ್ರಕರ್ತರಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡು ಕಂಡ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಭಾಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಇ.ಆರ್. ಸೇತೂರಾಂ ಅವರದು (೧೯೧೮-೨೦೦೩). ಮುಂಬೈನ ವಿಜಯ ಪಬ್ಲಿಷರ್ಸ್ ಅವರ ಪ್ರಕಾಶನದ ಸಂಪಾದಕತ್ವ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಪತ್ರಿಕಾಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ಸೇತೂರಾಂ ಅವರಿಗೆ 'ರೀಡರ್ಸ್ ಡೈಜೆಸ್ಟ್' ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಡೈಜೆಸ್ಟ್ ಹೊರತರಬೇಕೆನ್ನುವ ಉತ್ಸಾಹವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಂದಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ತಂದೊಡ್ಡಿದ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿಂದ ಬೇಸತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಶೇಷಪ್ಪನವರ 'ಕಿಡಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರು. ೧೯೪೮ರಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಜಾವಾಣಿ' ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ಸೇತೂರಾಂ ಅವರ ಯಶೋಗಾಥೆಗೆ ನಾಂದಿಯಾಯಿತು. ೧೯೬೫ರಲ್ಲಿ 'ಸುಧಾ' ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಸ್ಥಾಪಕ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ತುಂಬು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಚೈತನ್ಯ ನೀಡಿದರು. ೧೯೮೦ರಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ೮೪-೮೫ರಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಎಂ.ಎನ್.ಕೆ.ಆರ್.ವಿ. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಶಿಕ್ಷಣ ರೂಪಿಸಿದ್ದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಮಾನದಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪಾಠ ಮಾಡಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ವಾರ್ತಾ ಇಲಾಖೆಯ 'March of Karnataka' ಮಾಸಿಕಕ್ಕೂ ಸೇತೂರಾಂ ದುಡಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಸೇತೂರಾಂ ಅವರ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಸೇವೆಗೆ ೧೯೫೮ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪುರಸ್ಕಾರ; ೧೯೭೯ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ರಿಕಾ ಬಳಗದಿಂದ 'ಪತ್ರಿಕಾ ಶಿರೋಮಣಿ' ಬಿರುದು; ೧೯೮೯ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾರ್ಯನಿರತ ಪತ್ರಕರ್ತರ ಘಡರೇಷನ್‌ನಿಂದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ೧೯೯೪ರಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಅವಿರತ ಸೇವೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿನಿಮಾರಂಗ : ಕಲೆ ಮತ್ತು ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಗಳ ಅದ್ಭುತ ಸಂಗಮವಾದ ಸಿನಿಮಾ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಕೊಡುಗೆ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದ ಮೊದಲ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಚಿತ್ರ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಪಡೆದಿರುವ 'ಸಂಸಾರನೌಕೆ'ಯ ನಿರ್ದೇಶನ ಹೊತ್ತ ಎಚ್.ಎಲ್.ಎನ್. ಸಿಂಹ ಅವರು ನಂಜನಗೂಡಿನವರು. ಗುಣಸಾಗರಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಂತರ 'ಬೇಡರ ಕಣ್ಣಪ್ಪ' ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡ ಸಿಂಹ ಅವರು ಕನ್ನಡದ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಇತಿಹಾಸವೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಮುತ್ತುರಾಜನನ್ನು

ಆ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ನಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು 'ಡಾ. ರಾಜ್‌ಕುಮಾರ್' ಎಂಬ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಟನನ್ನು ಚಿತ್ರರಂಗಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನಾಗಿ ನೀಡಿದರು.

ನಿರ್ದೇಶಕರ ಸಂತ, 'ಚಿತ್ರರಂಗದ ಭೀಷ್ಮ' ಎಂದೆಲ್ಲ ಖ್ಯಾತರಾದ ಕನ್ನಡದ ಅನನ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕ ಜಿ.ವಿ.ಅಯ್ಯರ್ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಪ್ರತಿಭೆ. ಚಲನಚಿತ್ರ ನಟ, ಗೀತರಚನಕಾರ, ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿ ಕೂಡ ಜಿ.ವಿ.ಅಯ್ಯರ್ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ| ರಾಜ್‌ಕುಮಾರ್, ನರಸಿಂಹರಾಜು, ಬಾಲಕೃಷ್ಣರೊಡನೆ ಸೇರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ 'ರಣಧೀರ ಕಂಠೀರವ' ತುಂಬು ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆಯಿತು. ನಂತರ ಜಿ.ವಿ.ಅಯ್ಯರ್ 'ಅನಂತಲಕ್ಷ್ಮಿ ಫಿಲಂಸ್' ಲಾಂಛನದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರಿ, ಚೌಕದ ದೀಪ, ಪೋಸ್ಟ್ ಮಾಸ್ಟರ್, ಕುದುರೆಮೊಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದರು. 'ವಂಶವೃಕ್ಷ' ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಅಪಾರ ಪ್ರಶಂಸೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದ ಅಯ್ಯರ್ 'ಹಂಸಗೀತೆ'ಯ ಮೂಲಕ ರಾಷ್ಟ್ರಮಟ್ಟದ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದರು. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ, ರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯ, ವಿವೇಕಾನಂದ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಮೊದಲ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ದಾಖಲಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ತಗಡೂರು ನಾಗಪ್ಪ ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರರಂಗದಲ್ಲಿ ಗಮನ ಸೆಳೆದವರು. ಇವರು ಕೂಡ ರಂಗಭೂಮಿಯಿಂದ ಬಂದವರು. ದೇವರ ಮಕ್ಕಳು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ, ಧೂಮಕೇತು, ಭಲೇ ಭಸವ, ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಿಕೇಶಿ, ಕಠಾರಿ ವೀರ ಮುಂತಾದ ಸುಮಾರು ೩೫ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಅಭಿನಯದಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ನಟ, ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದ ಕಳೆ ದೊರೆ ಅವರ ಹೆಸರೂ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಇ.ಆರ್. ಸೇತೂರಾಂ, ಬಿ.ಬಿ.ಸಿ. ಮತ್ತು ಸ್ಮಿತ್ ಸೋನಿಯನ್ ದತ್ತಿ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಸೇರಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ The Fourth Stageನಲ್ಲಿ ಸನ್ಯಾಸದ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಯನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಅಮೆರಿಕದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ 'ಗೋಲ್ಡನ್ ಈಗಲ್' ಚಿತ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸಿತು. ಇದರ ಉತ್ತರಭಾಗ ಕೂಡ ಖ್ಯಾತಿ ಪಡೆಯಿತು.

ನಂಜನಗೂಡು ತಾಲೂಕಿನ ಸುಂದರ ಪರಿಸರವನ್ನು ಅನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿಯಲಾಗಿದೆ. ವಂಶವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಂಜನಗೂಡಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಮನೆತನದ ಆಗುಹೋಗುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಹಂಸಗೀತೆ, ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ 'ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು' ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯ ಜನಜೀವನ, ಜಾತ್ರೆ ಮುಂತಾದ ವಿವರಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ.